

प्रदेश राजपत्र

कोशी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ८) विराटनगर, नेपाल, फाल्गुण २९ गते, २०८१ साल (अतिरिक्ताङ्क ५०)

भाग १

प्रदेश सरकार

कोशी प्रदेश

विराटनगर, नेपाल

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको सूचना

प्रदेश सभाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ।

संवत् २०८१ सालको ऐन नं. ७

प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०८१

प्रस्तावना: प्रदेशमा जीवनाशक विषादीको विक्री वितरण, भण्डारण, व्यवसायिक प्रयोग र छर्कने कार्यलाई व्यवस्थापन तथा नियमन गरी मानव तथा जीवजन्तुको स्वास्थ्य र वातावरणमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई नियन्त्रण गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा, १७५ बमोजिम तथा जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०७६ को दफा १० को उपदफा (२) को अधिकार प्रयोग गरी कोशी प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०८१” रहेको छ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा-**

(क) "इजाजतपत्र" भन्नाले दफा ६ बमोजिमको इजाजतपत्र सम्झनु पर्छ।

(ख) "जीवनाशक विषादी" भन्नाले बोट बिरुवा, कृषिजन्य पदार्थ, वन तथा वन पैदावार जीव, पशुपन्छी, जनस्वास्थ्य, भण्डारण, प्याकेजिङ र निर्माण कार्यमा हानी पुऱ्याउने रोग, किरा, सुलसुले, निमाटोड, झारपात, मुसा लगायतबाट बचाउन प्रयोग गरिने प्राङ्गारिक, वानस्पतिक, जैविक तथा रासायनिक पदार्थ सम्झनु पर्छ र सो शब्दले देहायका पदार्थलाई समेत जनाउँछ:-

- (१) ओसिलोपन कम गर्ने तथा सुकाउने (डेसिकेन्ट) पदार्थ,
 - (२) कृषि बाली तथा कृषिजन्य पदार्थ उत्पादनसँग सम्बन्धित प्रयोगशालामा निसङ्क्रमण गर्न प्रयोग गरिने (डिसइन्फेक्टेन्ट) पदार्थ,
 - (३) झारनाशक विषादी,
 - (४) पात पतिङ्गर झार्ने (डिफोलियन्ट) पदार्थ,
 - (५) फलफूल पतल्याउने (थिनिङ्ग एजेन्ट) पदार्थ,
 - (६) समय नपुग्दै फल, फूल झर्ने लगायतका समस्याको नियन्त्रण गर्न प्रयोग हुने पदार्थ,
 - (७) हानिकारक जीवहरूको नियमित वृद्धि र प्रजनन कार्यमा असर पर्ने (इन्सेक्ट ग्रोथ रेगुलेटर) पदार्थ,
 - (८) हानिकारक जीवहरूको शिकार गरेर, परभक्षी बनेर, परजीवी बनेर, रोग लगाएर सोको वृद्धि कम गराउने तथा त्यस्ता जीवहरूलाई आकर्षण वा विकर्षण गर्ने (फेरोमोन, एट्रयाक्टयान्ट, रिपेलेन्ट, डिटरेन्ट) पदार्थ,
 - (९) हानिकारक वनस्पतिको वृद्धि नियन्त्रण गर्ने (प्लान्ट ग्रोथ रेगुलेटर/इन्हिबिटर) पदार्थ,
- (ग) "प्रयोगशाला" भन्नाले दफा ११ बमोजिमको बाली संरक्षण प्रयोगशाला सम्झनुपर्छ।

- (घ) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ।
- (ङ) “निरीक्षक” भन्नाले दफा १६ बमोजिमको जीवनाशक विषादी निरीक्षक सम्झनु पर्छ।
- (च) “प्रदेश समिति” भन्नाले दफा ३ बमोजिमको प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ।
- (छ) “प्रदेश सरकार” भन्नाले कोशी प्रदेश सरकार सम्झनु पर्छ।
- (ज) “प्रमुख” भन्नाले दफा १३ बमोजिमको बाली संरक्षण प्रयोगशालाको प्रमुख सम्झनु पर्छ।
- (झ) “मन्त्रालय” भन्नाले प्रदेशको कृषि सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।
- (ञ) “संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम विषादी सम्बन्धी कारोबार गर्न दर्ता भएको फर्म, कम्पनी वा संस्था सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद-२

प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन समिति

३. प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन समिति: (१) जीवनाशक विषादी व्यवस्थापनका सम्बन्धमा आवश्यक नीति निर्धारण गर्ने लगायतका कार्यमा प्रदेश सरकारलाई आवश्यक राय सुझाव तथा परामर्श उपलब्ध गराउन प्रदेशमा देहाय बमोजिमको एक जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन समिति रहनेछ:-

(क) सचिव, मन्त्रालय	-अध्यक्ष
(ख) प्रमुख, कृषि विकास निर्देशनालय	-सदस्य

- (ग) निर्देशक, पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय -सदस्य
- (घ) प्रमुख वा प्रतिनिधि, स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालयको जनस्वास्थ्य हेर्ने महाशाखा, -सदस्य
- (ङ) प्रमुख वा प्रतिनिधि, वन तथा वातावरण सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालयको वातावरण हेर्ने महाशाखा -सदस्य
- (च) उप-सचिव वा अधिकृत प्रतिनिधि, आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय -सदस्य
- (छ) कानुन अधिकृत, मन्त्रालय -सदस्य
- (ज) जीवनाशक विषादी व्यवसायीहरू मध्येबाट मन्त्रालयबाट मनोनीत एक जना -सदस्य
- (झ) कृषकहरू मध्येबाट मन्त्रालयबाट मनोनीत एक जना -सदस्य
- (ञ) जीवनाशक विषादीसँग सम्बन्धित विज्ञहरू मध्येबाट मन्त्रालयबाट मनोनीत एक जना -सदस्य
- (ट) प्रमुख वा प्रयोगशालाको प्रमुख भई कामकाज गर्ने अधिकृतस्तरको कर्मचारी -सदस्य सचिव

(२) यस समितिमा, प्रदेशस्थित कृषि अनुसन्धान निर्देशनालयका निर्देशक नियमित आमन्त्रित सदस्यको रूपमा रहनेछन्।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (ज), (झ) र (ञ) बमोजिम सदस्यको मनोनयन गर्दा समावेशी सिद्धान्त अवलम्बन गर्नु पर्नेछ र निजहरूको पदावधि दुई वर्ष हुनेछ।

तर यस दफा बमोजिम मनोनीत भएको सदस्य पुनः एक पटक मनोनीत गर्न बाधा पर्ने छैन।

(४) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (१) बमोजिम मनोनीत कुनै सदस्यले समितिको हित विपरीत कार्य गरेमा पदावधि पूरा नहुँदै मन्त्रालयले हटाउन सक्नेछ। यसरी हटाउनु पूर्व निजलाई सफाईको मौका दिनुपर्नेछ।

(५) समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयको विज्ञ वा सरोकारवालालाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।

(६) उपदफा (१) को खण्ड (ज), (झ) र (ञ) बमोजिम मनोनीत सदस्यको सेवा सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ।

४. समितिको बैठक: (१) समितिको बैठक वर्षमा कम्तीमा दुई पटक बस्नेछ।

(२) समितिको बैठक अध्यक्षको निर्देशनानुसार सदस्य सचिवले बैठक बस्नु भन्दा चौबिस घण्टा अगावै मिति, समय, स्थान र कार्यसूची निर्धारण गरी बैठकको सूचना दिनु पर्नेछ। तर, अत्यावश्यक निर्णय गर्नु परेमा चौबिस घण्टा भन्दा घटीको सूचना दिएर पनि बैठक बस्न बाधा पर्ने छैन।

(३) समितिको कूल सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ।

(४) समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ।

(५) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछ।

(६) समितिको बैठकको निर्णय सदस्य-सचिवबाट प्रमाणित हुनेछ।

(७) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

५. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) यो ऐन र प्रचलित कानूनमा उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) जीवनाशक विषादी सम्बन्धी प्रादेशिक नीति तर्जुमा गरी मन्त्रालय समक्ष पेस गर्ने,

(ख) जीवनाशक विषादी सम्बन्धमा प्रदेश सरकारलाई राय, सुझाव र परामर्श दिने,

(ग) जीवनाशक विषादीको सुरक्षित भण्डारण तथा प्रयोग र विषादी छर्कने व्यवसाय सञ्चालन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्न आवश्यक पाठ्यक्रम तयार गर्ने, तालिम दिने तथा प्रमाणपत्र दिने निकायको गुणस्तर निर्धारण गरी सिफारिस गर्ने,

(घ) जीवनाशक विषादी र त्यसको प्रयोग सम्बन्धी ज्ञानको मापदण्ड निर्धारण गर्ने

- (ड) जीवनाशक विषादी व्यवस्थापनमा संलग्न निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
- (च) जीवनाशक विषादी सम्बन्धी आचारसंहिता तथा मापदण्ड तर्जुमा गर्न मन्त्रालयलाई आवश्यक परामर्श दिने,
- (छ) कुनै निश्चित क्षेत्र वा स्थानमा जीवनाशक विषादी प्रतिबन्ध गर्नका लागि सङ्घीय जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन समिति समक्ष सिफारिस गर्ने ।
- (ज) तोकिए बमोजिम अन्य कार्य गर्ने
- (२) समितिले आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकार प्रयोगशाला प्रमुखलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-३

इजाजतपत्र लिनुपर्ने

६. इजाजतपत्र लिनुपर्ने: (१) संघीय कानून बमोजिम पञ्जीकरण वा पुनःपञ्जीकरण गरिएका जीवनाशक विषादीको विक्री वितरण, भण्डारण, व्यवसायिक प्रयोग र छर्कने व्यवसाय गर्न चाहने व्यक्ति, संस्था वा निकायले प्रयोगशालाबाट इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्र लिन चाहने व्यक्ति, संस्था वा निकायले अनुसूची-१ बमोजिमको ढाँचामा अनुसूची-२ बमोजिमको दस्तुर सहित प्रमुख समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त निवेदन बमोजिम प्रदेश समितिले जीवनाशक विषादी र त्यसको प्रयोग सम्बन्धी ज्ञानको मापदण्डका आधारमा आवश्यक जाँचबुझ गरी इजाजतपत्र दिन उपयुक्त देखिएमा तोकिएको ढाँचामा प्रमुखले इजाजतपत्र दिन सक्नेछ । तर कुनै

कारणले इजाजतपत्र दिन नसक्ने अवस्था देखिएमा इजाजतपत्र दिन नसक्नुको कारण र आधार खोली निवेदकलाई दश दिनभित्र लिखित जानकारी दिनुपर्नेछ।

(४) जीवनाशक विषादी सम्बन्धी कारोबार गर्ने व्यक्ति, संस्था वा निकायले इजाजतपत्रमा उल्लेख भएका सर्तहरू पालन गर्नु पर्नेछ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम प्रदान गरिने इजाजतपत्रको अवधि तीन वर्षको हुनेछ।

(६) इजाजतपत्र सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

७. **योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था:** इजाजतपत्र प्राप्त गर्न चाहने व्यक्ति, संस्था वा निकायले देहाय बमोजिमको योग्यता पूरा गरेको हुनुपर्नेछ:-

(क) इजाजतपत्र प्राप्त गर्नको लागि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्था वा विश्वविद्यालयबाट कम्तीमा कृषि विषय लिई जे. टी./जे.टि.ए. परीक्षा उत्तीर्ण गरेको हुनु पर्नेछ।

तर यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अगाडि नियमानुसार इजाजतपत्र प्राप्त गरेकाहरूको हकमा नवीकरण गर्न बाधा पर्ने छैन।

(ख) इजाजतपत्र लिन चाहेको विषयमा प्रदेश समितिले तोकेको तालिम लिई प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ।

(ग) नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ।

(घ) योग्यता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

८. इजाजतपत्रको नवीकरण गर्नुपर्ने: (१) दफा ६ को उपदफा (३) बमोजिम दिएको इजाजतपत्रको अवधि समाप्त हुने मितिको पैंतिस दिन अगावै सम्बन्धित इजाजतपत्रवालाले नवीकरणको लागि तोकिएको कागजात र अनुसूची-२ बमोजिमको दस्तुर सहित प्रमुख समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त निवेदन उपर जाँचबुझ गरी प्रमुखले योग्य निवेदकको इजाजतपत्र नवीकरण गरिदिनु पर्नेछ।
- (३) उपदफा (१) मा उल्लेख भए बमोजिम म्याद समाप्त भएको मितिले पैंतिस दिनभित्र इजाजतपत्र नवीकरण गर्न आएमा तोकिएको कागजात सहित दोब्बर दस्तुर लिई प्रमुखले नवीकरण गरिदिनु पर्नेछ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमको अवधि समाप्त भएको साठी दिनभित्र नवीकरण गर्न आएमा तोकिएका कागजात सहित एकमुष्ट दश हजार रुपैयाँ दस्तुर लिई प्रयोगशालाले नवीकरण गरिदिन सक्नेछ।
- (५) उपदफा (२), (३) र (४) बमोजिम नवीकरण गरिएको इजाजतपत्रको समयावधि तीन वर्षको हुनेछ।
- (६) यो ऐन जारी हुनुभन्दा अगाडि इजाजतपत्र प्राप्त गरी तोकिएको समयभित्र नवीकरण नभएका तर हाल सञ्चालनमा रहेका तथा प्रचलित कानुन र यस ऐन बमोजिम अन्य कुनै कारणले अयोग्य नठहरिएका व्यवसायीहरूको हकमा एक पटकको लागि यो ऐन जारी भएको साठी दिनभित्र तोकिएका कागजात सहित निवेदन पेस गरेमा दोब्बर दस्तुर लिई इजाजतपत्र प्रदान गर्न सकिनेछ।
- (७) उपदफा (४) र (६) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरणका लागि नआउने इजाजतपत्र स्वतः खारेज हुनेछ।
- (८) उपदफा (७) बमोजिम इजाजतपत्र खारेज भएमा त्यस्तो इजाजतपत्रवाला पुनः इजाजतपत्र प्राप्तीको लागि निवेदन दिन अयोग्य हुने छैन।

९. इजाजतपत्र खारेज गर्न सकिने: (१) प्रमुखले देहाय बमोजिमको अवस्थामा इजाजतपत्र खारेज गर्न सक्नेछः-

(क) दफा ८ उपदफा (२), (३), (४) र (६) बमोजिम नवीकरण नभएमा,

(ख) दफा ८ को उपदफा (७) बमोजिम स्वतः खारेज भएमा,

(ग) इजाजतपत्रवालाको मृत्यु भएमा, तर मृत्यु हुने व्यक्तिको हकवाला यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम योग्य रहेछ भने योग्यताको प्रमाणपत्र पेस गरेमा त्यस्तो हकवालाको नाममा इजाजतपत्र नामसारी गर्न सकिनेछ।

(घ) कुनै पनि बखत इजाजतपत्र प्राप्त गर्दाको समयमा पेस गरेको योग्यता सम्बन्धी प्रमाणपत्रहरू झुठ्ठा ठहरिएमा,

(ङ) इजाजतपत्र प्राप्त संस्था वा निकाय खारेज भएमा,

(च) इजाजतपत्र प्राप्त गर्दा तोकिएका शर्त पूर्ण रूपमा पालना नगरेमा,

(छ) प्रदेश समिति वा प्रयोगशाला वा निरीक्षकले लिखित चेतावनी दिँदा कार्यान्वयन नगरेमा,

(ज) प्रयोगशालाको पूर्व स्वीकृति विना नै स्थान परिवर्तन गरी व्यवसाय सञ्चालन गरेमा,

(झ) दुई पटक भन्दा बढी जरिवाना भएमा।

(२) उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्र खारेज गर्नु पूर्व सम्बन्धित इजाजतपत्रवालालाई इजाजतपत्र खारेज गर्नु नपर्ने कुनै मनासिव कारण भए पेस गर्ने मौका दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम इजाजतपत्र खारेज हुनु नपर्ने कुनै मनासिव कारण पेस गरेमा आवश्यक निर्णय गरी सोको जानकारी सम्बन्धित इजाजतपत्रवालालाई दिनु पर्नेछ।

(४) इजाजतपत्र खारेजी सम्बन्धी प्रकृया प्रारम्भ भई उपदफा (३) बमोजिमको निर्णय नभएसम्म उक्त इजाजतपत्र स्वतः निलम्बन भएको मानिनेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम निलम्बनमा रहेको अवस्थामा इजाजतपत्र बाहक व्यक्ति, संस्था वा निकायले व्यवसायिक कारोबार विक्री वितरण गर्न पाउने छैन।

१०. इजाजतपत्रको प्रतिलिपि लिने: (१) इजाजतपत्र बाहक व्यक्ति, संस्था वा निकायले इजाजतपत्र हराएमा वा कुनै किसिमले नष्ट भई त्यसको प्रतिलिपि लिन चाहेमा आवश्यक व्यहोरा खुलाई इजाजतपत्र प्राप्त गर्नका लागि देहाय बमोजिमको कागजातसाथ प्रमुख समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछः-

(क) नागरिकताको प्रमाण पत्र,

(ख) इजाजतपत्रको फोटोकपि वा इजाजत पत्र नं. र जारी मिति,

(ग) व्यवसाय दर्ता प्रमाणपत्र तथा करचुक्ता प्रमाणपत्र,

(घ) तालिमको प्रमाणपत्र।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएमा प्रयोगशालाले नवीकरण भए नभएको यकिन गरी अनुसूची-२ बमोजिमको दस्तुर लिई प्रतिलिपि प्रदान गर्नेछ।

परिच्छेद ४

विषादी व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

११. प्रयोगशाला: (१) जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन तथा नियमन सम्बन्धी कार्य मन्त्रालय मातहत रहेको प्रयोगशालाको कार्य गर्ने कार्यालयबाट गरिनेछ।

(२) प्रयोगशालामा थप जनशक्ति आवश्यक भएमा प्रदेश सरकारले व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

१२. प्रयोगशालाको काम, कर्तव्य र अधिकार: प्रयोगशालाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) जीवनाशक विषादी बिक्री वितरण, भण्डारण, व्यवसायिक प्रयोग र छर्कने व्यवसाय सञ्चालनका लागि इजाजतपत्र दिने, नवीकरण गर्ने र खारेजसम्बन्धि कार्य गर्ने।
- (ख) इजाजतपत्र सम्बन्धी प्रक्रिया र कार्यविधि तथा मापदण्डहरू निर्धारणको लागि समितिमा सिफारिस गर्ने।
- (ग) विषादी निरीक्षक मार्फत जरिवानाका लागि पेस भएका सिफारिसका सम्बन्धमा आवश्यक निर्णय गर्ने।
- (घ) विषादीको बिक्री वितरण, भण्डारण, व्यवसायिक प्रयोग र विषादी छर्कने सम्बन्धी व्यवसायहरूको अनुगमन तथा नियमन गर्ने।
- (ङ) विषादीजन्य दुर्घटना वा विषादी दुरुपयोगको कारणबाट हुने क्षतिको अभिलेख तयार गरी वार्षिक रूपमा मन्त्रालयमा पेस गर्ने।
- (च) जीवनाशक विषादी सम्बन्धी आचार संहिता तथा मापदण्डहरू कार्यान्वयन गर्ने।
- (छ) जीवनाशक विषादीको नमुना संकलन तथा परीक्षण तोकिए बमोजिम गर्ने।
- (ज) जीवनाशक विषादी व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित आवश्यक विवरणहरू अद्यावधिक गर्ने।

- (झ) निरीक्षकको कामको अनुगमन, निर्देशन तथा पृष्ठपोषण गर्ने।
- (ञ) प्रयोगशालाले गरेका कार्यहरूको वार्षिक प्रतिवेदन समिति समक्ष पेस गर्ने र संघीय समितिमा प्रतिवेदन पठाउने।
- (ट) प्रयोगशालाले गरेका कार्यहरूको वार्षिक प्रतिवेदन प्रदेश समिति समक्ष पेस गर्ने।
- (ठ) रासायनिक विषादी प्रयोगको न्यूनीकरणका लागि आवश्यक जनशक्तिको क्षमता विकास तथा पूर्वाधारहरू विकास गर्ने।
- (ड) विषादी सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धानात्मक कार्य समेत गर्न सक्नेछ।
१३. **प्रयोगशाला प्रमुख:** मन्त्रालयले प्रदेश कृषि सेवा, बाली संरक्षणको क्षेत्रमा कार्यरत अधिकृतस्तर नवौं/दशौं तहको कर्मचारीलाई यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले छ महिनाभित्र प्रमुखको पदमा काम गर्ने गरी तोक्नु पर्नेछ।

परिच्छेद- ५

जीवनाशक विषादीको प्रयोग, भण्डारण, बिक्री वितरण र व्यवस्थापन

१४. **जीवनाशक विषादीको प्रयोग:** (१) जीवनाशक विषादीको बिक्री वितरण गर्ने व्यक्ति, संस्था वा निकायले सुरक्षित जीवनाशक विषादी तथा सो विषादी प्रयोग र विसर्जन गर्दा लगाइने सुरक्षित पहिरन समेत बिक्रीको लागि राख्नु पर्नेछ।

(२) जीवनाशक विषादीको उत्पादन, संश्लेषण, निकासी, पैठारी, व्यवसायिक प्रयोग, भण्डारण वा बिक्री वितरण तथा

ओसारपसार वा विसर्जन गर्दा तोकिए बमोजिमका आवश्यक सुरक्षात्मक उपाय अपनाउनु पर्नेछ।

(३) जुन उद्देश्यको लागि जीवनाशक विषादीको पञ्जीकरण गरिएको हो सोही प्रयोजनका लागि मात्र जीवनाशक विषादीको प्रयोग गर्नु पर्नेछ।

(४) जीवनाशक विषादी प्रयोगकर्ताले रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुभन्दा कम्तीमा चौबीस घण्टा अगावै अनिवार्य रूपमा चरन क्षेत्रभित्र प्रभाव क्षेत्रको मौरीपालक कृषकलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ।

(५) जीवनाशक विषादी प्रयोगकर्ताले विषादी प्रयोग पश्चात उक्त स्थानमा प्रयोग भएको विषादीको विवरण खुलाई सचेतना सम्बन्धी संकेत टाँस गर्नु पर्नेछ।

(६) रातो वा पहेंलो लेवलका जीवनाशक विषादीको विक्री वितरण गर्दा अनिवार्य क्रेताको अभिलेख राख्ने र तोकिएका विषादीलाई निरीक्षक वा कृषि प्राविधिकको सिफारिसमा मात्र विक्री वितरण गर्नु पर्नेछ।

(७) कसैले जीवनाशक विषादीको जथाभावी प्रयोग गर्न तथा त्यस्तो विषादीको अवशेष तोकिएको हदभन्दा बढी मात्रा हुने गरी कृषि उपज उत्पादन तथा विक्री वितरण गर्नु हुँदैन।

(८) मिसावट गरिएको वा कम गुणस्तरको जीवनाशक विषादी हो भन्ने कुरा थाहा पाउँदा पाउँदै कसैले पनि त्यस्तो विषादी विक्री वितरण, भण्डारण वा प्रयोग गर्नु, गराउनु हुँदैन।

(९) नेपाल सरकारले मानव तथा जीवजन्तुको स्वास्थ्य तथा वातावरणमा प्रतिकूल असर पर्ने प्रतिबन्धित गरिएका जीवनाशक

विषादीको उत्पादन संश्लेषण, निकासी पैठारी व्यवसायिक प्रयोग भण्डारण वा बिक्री वितरण वा ओसारपार गर्न पाइने छैन।

(१०) जीवनाशक विषादी, भेटेरिनरी औषधि र खाद्य पदार्थको भण्डारण र बिक्री एकै स्थानवाट गर्न पाइने छैन।

(११) गर्भवती महिला, बालबालिका, मादक पदार्थ सेवन गरेका व्यक्ति तथा अन्य गम्भिर रोगीहरूलाई जीवनाशक विषादीको बिक्री वितरण तथा प्रयोगमा संलग्न गर्न गराउन पाइने छैन।

(१२) जीवनाशक विषादी प्रयोगकर्ताले विषादी प्रयोग पश्चात उक्त विषादीको पर्खने अवधि भन्दा अगावै कृषि उपज भित्र्याउने, उपभोग तथा बिक्री वितरण गर्न पाइने छैन।

(१३) जीवनाशक विषादीको प्रयोग सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१५. म्याद नाघेका जीवनाशक विषादीको व्यवस्थापन: (१) आयातकर्ताले पैठारी गरेका कुनै जीवनाशक विषादीको म्याद समाप्त भएमा आफ्नै खर्चमा सोको उचित व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

(२) कुनै व्यक्ति, संस्था, निकाय, व्यवसायी वा उद्यमीले जीवनाशक विषादी सम्बन्धी कारोबार गर्दा म्याद नाघेका जीवनाशक विषादीको व्यवस्थापन आफैले गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम व्यवस्थापन गर्दा म्याद समाप्त भएका, प्रतिबन्धित, टुटेफुटेका वा चुहिएका जीवनाशक विषादी सम्बन्धित विषादी कम्पनी, उद्योग तथा व्यक्ति, संस्था वा निकायले पैठारीकर्तामार्फत नै लैजाने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

१६. निरीक्षक तोकन सक्ने: (१) मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार कम्तीमा कृषि विज्ञानमा स्नातक गरेको प्रदेश कृषि सेवाको बाली संरक्षण क्षेत्रमा कार्यरत अधिकृतस्तरको कर्मचारीलाई जीवनाशक विषादीको

प्रयोग तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको निरीक्षण गर्ने जिम्मेवार अधिकारीको रूपमा जीवनाशक विषादी निरीक्षक तोकन सक्नेछ।

(२) मन्त्रालयले निरीक्षक तोकदा पत्रमा कार्यक्षेत्र समेत तोकौ दिनु पर्नेछ।

१७. निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) निर्धारित मापदण्ड बमोजिम जीवनाशक विषादीको भण्डारण, विक्री वितरण, व्यवसायिक प्रयोग गरे नगरेको आवधिक वा आकस्मिक रूपमा निरीक्षण गरी प्रयोगशाला समक्ष प्रतिवेदन पेस गर्ने,

(ख) जीवनाशक विषादीसँग सम्बन्धित प्रमाणपत्र, इजाजतपत्र, अभिलेख लगायतका कागजात तथा प्रमाणको निरीक्षण गरी आवश्यक कारवाही गर्ने,

(ग) यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको पालना भए नभएको विषयमा अनुगमन गरी प्रयोगशालामा प्रतिवेदन पेस गर्ने,

(घ) जीवनाशक विषादीको संश्लेषण, उत्पादन, भण्डारण, निकासी, पैठारी, ओसारपसार, व्यवसायिक प्रयोग, प्याकेजिङ्ग तथा विसर्जन लगायतका काम हुने स्थानमा प्रवेश गरी आवधिक वा आकस्मिक रूपमा निरीक्षण गरी प्रयोगशालामा प्रतिवेदन पेस गर्ने,

- (ड) अनुगमनको क्रममा मिसावट गरिएको वा कम गुणस्तरको जीवनाशक विषादी भेटिएमा त्यस्तो विषादीको विक्री वितरण रोक्का राख्ने वा वितरण कक्षमा सिलबन्दी गर्ने,
- (च) कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायमा रहेका जीवनाशक विषादीसँग सम्बन्धित प्रमाणपत्र, इजाजतपत्र, अभिलेख लगायतका कागजात तथा प्रमाणको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने,
- (छ) तोकिए बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई जीवनाशक विषादी तथा बाली को नमुना संकलन र विश्लेषण गर्ने, गराउने,
- (ज) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको पालना भए नभएको विषयमा अनुगमन गरी कसूर गरेको पाइएमा अनुसन्धान तहकिकात गरी कारवाहीका लागि प्रयोगशालामा पेश गर्ने।
- (झ) खण्ड (ग) र (ड) बमोजिम अनुसन्धान गर्दा प्रचलित कानूनको उल्लङ्घन भएको पाइएमा त्यस्तो कार्यमा प्रयोग भएको उपकरण, जीवनाशक विषादी, अभिलेख, कागजपत्र वा अन्य सम्बन्धित सामग्री जफत गरी सम्बन्धित उल्लङ्घनकर्तालाई प्रदेशमा सुरक्षित भण्डारण गृह निर्माण तथा स्थापना नहुन्जेल स्वयम् विक्रेताले सुरक्षितसाथ

- जीवनाशक विषादीको सिल गरेर राख्नु पर्ने गरी जफतको भरपाई दिने।
- (ज) इजाजतपत्र निलम्बन भएकाहरूको व्यवसाय सञ्चालनमा रोक लगाउने।
- (ट) खण्ड (झ) बमोजिम जफत गरिएका जीवनाशक विषादीको सुरक्षित तवरले भण्डारणको व्यवस्था मिलाउने,
- (ठ) प्रचलित कानून एवं तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने।

परिच्छेद-६

कसूर र सजाय

१८. कसूर गरेको मानिने: कसैले देहाय बमोजिमका कुनै कार्य गरे वा गराएमा यस ऐन बमोजिमको कसूर गरेको मानिनेछ:-

- (क) पञ्जीकरण नगरिएका जीवनाशक विषादीको व्यवसायिक प्रयोग, भण्डारण, विक्री वितरण गरेमा,
- (ख) दफा ६ विपरीत इजाजतपत्र नलिई जीवनाशक विषादी सम्बन्धी कारोबार गरेमा,
- (ग) दफा १४ को उपदफा (७) विपरीत जीवनाशक विषादीको अवशेष तोकिएको हदभन्दा बढी मात्रा हुने गरी कृषि उपज उत्पादन तथा विक्री वितरण गरेमा,
- (घ) दफा १४ को उपदफा (८) विपरीत विषादीको जथाभावी प्रयोग वा मिसावटयुक्त विषादीको प्रयोग गरेमा,

- (ड) दफा १४ को उपदफा (९) विपरीत प्रतिबन्धित जीवनाशक विषादीको व्यवसायिक प्रयोग, भण्डारण, विक्री वितरण र प्रचलित मापदण्ड विपरीत कार्य गरे, गराएमा,
- (च) दफा १५ विपरीत म्याद नाघेको विषादी व्यवस्थापन नगरी बेचविखन गरेमा,
- (छ) पञ्जिकरण नगरिएका तथा प्रतिबन्धित जीवनाशक विषादीको प्रचार प्रसार गरेमा
- (ज) मापदण्ड पूरा नभएको जीवनाशक विषादीको प्रयोग वा कारोबार गरेमा
- (झ) जीवनाशक विषादी व्यवस्थापनमा अवरोध पुऱ्याउने कार्य गरेमा,
- (ञ) वातावरणीय प्रदुषण हुने गरी जीवनाशक विषादीको प्रयोग गरेमा,
- (ट) मौरी चरन क्षेत्रमा रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुभन्दा कम्तीमा चौबिस घण्टा अगावै मौरीपालक कृषकलाई जानकारी नगराएमा,
- (ठ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा मापदण्ड विपरीत हुने गरी अन्य कुनै काम गरे, गराएमा।

१९. जरिवाना: दफा १८ बमोजिम देहायमा उल्लेख गरेको खण्ड अनुसारको कुनै कसूर गरेमा देहाय बमोजिम जरिवाना हुनेछः-

- (क) खण्ड (क) बमोजिमको कुनै कसूर गरेमा पचास हजार देखि एक लाख रुपैयाँ सम्म जरिवाना,

- (ख) खण्ड (ख) बमोजिमको कुनै कसूर गरेमा दश हजार देखि बिस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
(ग) खण्ड (ग) बमोजिमको कसूर गरेमा पचास हजार देखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,
(घ) खण्ड (घ) बमोजिम कसूर गरेमा पाँच हजार देखि बीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
(ङ) खण्ड (ङ) बमोजिम कसूर गरेमा पचास हजार देखि दुई लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,
(च) खण्ड (च), (छ), (ज), (झ), (ट) र (ठ) बमोजिम कसूर गरेमा पाँच हजार देखि बीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
(झ) खण्ड (ज) बमोजिम कसूर गरेमा बिस हजार देखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना।

२०. जरिवाना गर्ने: (१) कसैले दफा १८ बमोजिमको कसूर गरे, गराएमा निरिक्षकले त्यस्तो कसूरको छानविन गरी प्रतिवेदन तत्काल प्रमुख समक्ष पेस गर्नुपर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिवेदन प्राप्त भएपछी प्रचलित कानून र कानूनका मान्य सिद्धान्तको प्रक्रिया पुरा गरी प्रमुखले जरिवाना तोकी असुल उपरको कार्वाही अगाडी बढाउनेछ।

२१. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था: (१) जीवनाशक विषादी विक्री वितरण तथा भण्डारणको प्रयोग वा विसर्जन गर्ने क्रममा कुनै दुर्घटना भएमा सम्बन्धित इजाजतपत्रवालाले पीडितलाई तोकिए बमोजिमको क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ।

तर संघीय जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०७६ को दफा ३२ बमोजिमको कसूर गरेको मानिने कार्य गरेको कारणबाट कुनै प्रकारको क्षति पुग्न गएको अवस्थामा क्षतिपूर्ति दिइने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिम क्षतिपूर्ति निर्धारणको लागि प्रत्येक जिल्लामा देहाय बमोजिमको एक क्षतिपूर्ति निर्धारण समिति हुनेछः-

(क) सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी	-अध्यक्ष
(ख) जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय, अधिकृत	-सदस्य
(ग) कृषि ज्ञान केन्द्र प्रमुख	-सदस्य
(घ) भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रबाट अधिकृत प्रतिनिधि एक जना	-सदस्य
(ङ) विषादी निरीक्षक	-सदस्य सचिव

(३) क्षतिपूर्ति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२२. पुनरावेदन गर्न सक्ने: (१) दफा ९ बमोजिम ईजाजतपत्र खारेजी, दफा १९ बमोजिमको जरिवाना र दफा २१ बमोजिमको क्षतिपूर्ति उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले एक्काइस दिनभित्र मन्त्रालय समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ। त्यस्तो पुनरावेदन उपर मन्त्रालयले पैतिस दिनभित्र निर्णय गरिसक्नुपर्नेछ।

(२) पुनरावेदन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद- ७

अनुगमन सम्बन्धि व्यवस्था

२३. अनुगमन गर्नु पर्ने: (१) जीवनाशक विषादी सम्बन्धी सम्पूर्ण काम कारबाहीको अनुगमन गर्ने कार्यको जिम्मेवारी प्रयोगशालाको हुनेछ।
(२) मन्त्रालयले नियुक्त गरेका विषादी निरीक्षकले आफ्नो कार्यक्षेत्रको अनुगमन गरी प्रयोगशाला समक्ष अनुगमन प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ।
(३) प्रयोगशालाले प्रदेशमा रहेका जीवनाशक विषादी सम्बन्धी काम कारबाहीको अनुगमन गरी प्रदेशको मन्त्रालय र प्रदेश समिति समक्ष प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ।
२४. सहयोग गर्नुपर्ने: (१) निरीक्षकले आफ्नो कर्तव्य पालना गर्ने सिलसिलामा सुरक्षा लगायत कुनै सहयोग आवश्यक भएमा सम्बन्धित स्थानीय प्रशासनसँग माग गर्न सक्नेछ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम निरीक्षकले सहयोग माग गरेमा त्यस्तो सहयोग उपलब्ध गराउनु सम्बन्धित स्थानीय प्रशासनको कर्तव्य हुनेछ।
२५. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि प्रदेश सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ।
२६. अनुसूची हेरफेर: प्रदेश सरकारले आवश्यकता अनुसार अनुसूचीमा हेरफेर गर्न सक्नेछ।

२७. निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्ड बनाउन सक्ने: यस ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि मन्त्रालयले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधीनमा रही आवश्यक निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्ड बनाउन सक्नेछ।

२८ बचाउ: यो ऐन जारी हुनभन्दा अघि जीवनाशक विषादी व्यवस्थापनका सम्बन्धमा भए गरेका काम कारबाही यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ।

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, कोशी प्रदेश

अनुसूची-१

(दफा ६ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

ईजाजतपत्र लिनको लागि दिइने निवेदनको ढाँचा

श्रीमान् प्रमुख,

बाली संरक्षण प्रयोगशाला,

झुम्का, सुनसरी ।

विषय: जीवनाशक विषादी बिक्री वितरण/भण्डारण/व्यवसायिक प्रयोग/छर्कने व्यवसाय सञ्चालनको लागि ईजाजतपत्र सम्बन्धमा ।

प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०८१ को दफा ६ बमोजिम जीवनाशक विषादीको गर्ने व्यवसाय सञ्चालनका लागि ईजाजतपत्र प्रदान गरिदिनुहुन आवश्यक कागजात तथा विवरण सहित निवेदन पेस गरेको छु/छौं ।

ईजाजतपत्र माग गर्ने व्यक्ति/संस्था/निकायको नाम:	
ठेगाना:	
प्रोप्राइटरको नाम र पद:	नागरिकता नं. र जारी भएको जिल्ला:
सम्पर्क नं.	ईमेल:
प्रदेश जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०८१ को दफा ७ बमोजिमको योग्यता र तालिम प्राप्त व्यक्तिको नाम र ठेगाना: नागरिकता नं. र जारी जिल्ला:	
योग्यता:	तालिम प्रमाणपत्र वा लाइसेन्स नं.
संस्था वा निकायको छाप:	

निवेदकको नाम:

निवेदकको दस्तखत:

मिति:

आवश्यक कागजात:

१. नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
२. व्यवसाय दर्ता प्रमाणपत्र तथा करचुक्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
३. न्यूनतम शैक्षिक योग्यता सम्बन्धी प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
४. तालिमको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि।

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, कोशी प्रदेश

अनुसूची-२

(दफा ६ को उपदफा (२), दफा ८ को उपदफा (१) र दफा १० को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

इजाजतपत्र प्राप्ति, नवीकरण तथा प्रतिलिपि दस्तुर सम्बन्धी व्यवस्था

विवरण	इजाजतपत्र दस्तुर	नवीकरण दस्तुर	कैफियत
(क) जीवनाशक विषादीको विक्री वितरण, भण्डारण तथा प्रयोग	रु. २,५००।-	रु. १,०००।-	
(ख) जीवनाशक विषादीको छर्कने व्यवसाय	रु. ५,०००।-	रु. २,०००।-	
प्रतिलिपि निकाल्नका लागि	नवीकरण बराबरको दस्तुर लाग्नेछ।		

प्रमाणीकरण मिति:- २०८१/११/२९

आज्ञाले,
राम प्रसाद आचार्य
प्रदेश सचिव